

Vaasan kaupungin lausunto koulutuspoliittiseen selontekoon.

Vaasan kaupunginhallitus (kh 19.1.2021 § 12) toteaa lausuntonaan, että

Vaasa on vahva koulutuskaupunki, jolla on laaja kasvatusta ja koulutustarjonta varhaiskasvatuksesta yliopistoon asti suomeksi ja ruotsiksi sekä enenevässä määrin myös englannin kielellä. Koulutuspoliittisessa selonteossa on nostettu esille tärkeitä kehittämiskohteita, joita myös Vaasan kaupunki pitää tärkeänä. Vaasan kaupunki haluaa kuitenkin kiinnittää huomiota seuraaviin kohtiin:

Varhaiskasvatusta tulee kehittää entistä enemmän osana yhtenäistä oppimis- ja koulutuspolkua.

Varhaiskasvatuksessa tehty työ kantaa hedelmää koko oppimispolun ajan. Laadukas varhaiskasvatusta mahdollistaa oppimisen tuen vaikuttavuuden kaikkein tehokkaimmin. Alle 3 –vuotiaiden lasten osallistumista varhaiskasvatukseen tulee lisätä. Vaikka lapsimäärä vähenee, osallistuminen varhaiskasvatustilaisuuksiin tulee vaatimaan lisää päiväkotipaikkoja. Alle 3 –vuotiaista vain noin 37% osallistuu varhaiskasvatukseen Vaasassa. Kunnille tulee antaa riittävän pitkä siirtymäkausi toteuttaa tämä suuri muutosprosessi, joka edellyttää soveltuvia tiloja, määrärahoja ja pätevää henkilöstöä.

Varhaiskasvatuksen opettajista on huutava pula. Lain edellyttämä koulutustaso voi olla vaikea saavuttaa vuoteen 2030 mennessä. Varhaiskasvatuksen opettajilla on toimenkuvassaan hyvin paljon kirjallisia töitä esim. dokumentointia, suunnittelua, arviointia ja kehittämistä. Onko vaarana, että kaikkein osaavin työntekijä on vähiten lasten kanssa ja heidän oppimisen tukena? Varhaiskasvatusalan henkilöstön koulutusta ja kouluttautumista tulee lisätä.

Vaasassa muun kielisten lasten määrä kasvaa (nyt n 9% väestöstä). Ajatus integroida lapset kantaväestön lasten kanssa samaan ryhmään, jotta suomen- tai ruotsinkielinen vahvistuisi, ei enää ole aina riittävästi mahdollista. Asuinalueet eriytyvät ja on kehitettävä uudenlaisia kielen ja kulttuurin oppimisen ja osallisuuden tuen keinoja, jotta tasa-arvoinen ja riittävän hyvä oppimisen polku saavutetaan.

Hankevaroin ohjattu tuki teettää lisätöitä varhaiskasvatuksen hallinnolle. Suoraan normaaliin varhaiskasvatukseen ohjattu määräraha antaisi monipuolisemmat mahdollisuudet kehittää työtä monipuolisemmin ja jo varhaisemmassa vaiheessa kuin vasta tuen tarpeen ilmettyä.

Yhteistyö eri oppilaitosten kanssa on ehdottoman tärkeää, kun tarkoitus on vahvistaa tulevan henkilöstön varhaiskasvatuksen osaamista. Varhaiskasvatusta on muuttunut sisällöllisesti varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018) myötä todella paljon. Lasten osallisuus, laaja-alainen oppiminen ja ilmiöperusteinen, suunnitelmallinen, leikin avulla oppiminen vaativat erilaista osaamista henkilöstöltä kuin mihin arki aiemmin on juurtunut. Varhaiskasvatuksen koulutuksen ja työelämän yhteistyöhön on syytä kiinnittää huomiota. Globaalikansalaisen polku alkaa varhaiskasvatuksesta.

Perusopetuksen kehittäminen on jäänyt selonteossa liian vähälle huomiolle. Perusopetus on koko koulutusjärjestelmämme peruskivi. Huomiota tulisi kiinnittää entistä enemmän laadukkaan koulutusjärjestelmän ylläpitämiseen, tasa-arvon ja oikeudenmukaisuuden edistämiseen, uusien geneeristen taitojen kehittämiseen sekä hyvinvoinnin edistämiseen. Keinoja eri toimijoiden väliseen laajan yhteistyöhön sekä teknologisten innovaatioiden haltuunottoon tulisi kehittää.

Selonteossa on kiinnitetty erityisesti huomiota yhdenvertaisuuteen ja oikea-aikaisen tuen saamiseen, mikä on hyvä asia. Rahoitusjärjestelmää tulisi kuitenkin uudistaa niin, että kunnat voivat kohdentaa rahoitusta näihin toimenpiteisiin omien tarpeiden mukaisesti. Perusopetuksessa on entistä enemmän huomioitava erilaiset oppijat ja heidän tarvitsemansa tuki. Oppilailla on oikeus yksilölliseen tukeen ja sitä on annettava oikea-aikaisesti ja siihen on oltava tasavertaisesti rahoitusta. Yhteistyö sosiaali- ja terveyspalveluiden kanssa tulee olla sujuvaa, jotta tuen moniammatillisuus ja kokonaisvaltaisuus voidaan varmistaa. Näiden asioiden toteutuminen luo mahdollisuudet oppimistuloksiin, jotka ovat kansainvälisesti huipputasoa. Kehittämisen rahoitus tulisi kytkeä enenevässä määrin kuntien valtionosuuteen. Nykyinen toimintamalli, jossa merkittävä osa perusopetuksen rahoituksesta joudutaan keräämään hankkeiden kautta, on tehotonta sekä vaikuttavuudeltaan heikkoa. Nopeat 1-2 vuoden hankkeet eivät mahdollista opetuksen pitkäjänteistä kehittämistä. Hankkeet vaativat paljon erillistä hallintoa ja ovat monesti lyhytkestoisia ja tarkasti määritellyt, jolloin kuntien omille tarpeille ja ratkaisuille ei anneta riittävästi tilaa.

Nykyiset perusopetuksen oppiaineet sekä siihen liittyvä oppituntijako eivät täysin vastaa yhteiskunnassa tapahtunutta kehitystä. Oppiainejako vanhan aikainen? Esimerkiksi oppiaine uskonto ja siihen liittyvät opetuksen järjestäjälle säädetyt velvollisuudet järjestää uskonnonopetusta tietyin reunaehdoin eri uskontokunnille ei vastaa tämän päivän tarpeita opetukseen käytettävien resurssien kohdentamiseksi. Eri uskontokuntiin kuuluville oppilaille sekä elämäntiedon opetukseen osallistuville oppilaille järjestettävät erilliset oppitunnit vievät kohtuuttoman paljon resursseja. Tähän tulisi saada valtakunnallinen uusi linjaus ja ratkaisu. Selonteossa ei nosteta esille sitä tosiasiaa, että monessa kunnassa mahdollisuudet tarjota ajanmukaista täydennyskoulutusta opettajille ovat riittämättömät. Jotta voimme edellyttää opetuksen laadun parantamista, toimenpiteissä tulisi olla myös täydennyskoulutuksen lisääminen.

Lukioiden osalta selonteossa korostetaan lukioiden ja ammatillisen koulutuksen yhteistyötä ja tavoitetta, että niillä olisi saman järjestäjätaho. Yhteistyön kehittäminen on tärkeää, mutta hallinnollisten rakenteiden muuttaminen on haasteellista ja hidasta. Kuntakenttä on tällä hetkellä murroksessa, kun hyvinvointikuntayhtymiä/maakuntia ollaan luomassa ja. Muutoksen seurauksia kuntakenttään ei tarkalleen vielä tiedetä. Monille kunnille oman lukion ylläpitäminen on elintärkeää. Se on merkki kunnan elinvoimaisuudesta ja sillä halutaan omalta osaltaan taata lukio-opetuksen jatkuminen ja saavutettavuus omassa kunnassa. Opetuksen saavutettavuutta ja kustannustehokkuutta voidaan edelleen huomattavasti parantaa yhteistyön ja digitalisaation avulla. Väestöennusteen mukaan nuorten määrä tulee lähitulevaisuudessa vähenemään. Lukioiden tuleekin enenevissä määrin tukea ja kehittää opintopolkuja myös maahanmuuttajille ja aikuisopiskelijoille.

Ammatillisen koulutuksen osalta ammattitaidon kohtaaminen työelämän osaamistarpeiden kanssa pitäisi olla alueen työelämän tarpeita vastaava, tämä on asia johon pitäisi henkilökohtaistamisen ohella kiinnittää enemmän huomiota.

Nuoret tarvitsevat enemmän lähiopetusta, kuin aikuiset joilla on jo usein elämän mukanaan tuomaa osaamista ja taitoja omaksua ammatillisia sisältöjä. Myös muut yleissivistävät asiat ja aineet sekä koulutuksen kasvatuksellinen tehtävä edellyttävät päivittäisiä kohtaamisia ja taitojen harjoittelemista arjessa.

Oppivelvollisuuden hoitaminen sekä keskeytysten vähentäminen on määrätty koulutussektorin tehtäväksi, nyt tarvitaan resursseja rakentaa hyviä ja konkreettisia toimivia malleja, miten onnistutaan siinä, että kaikki saavat toisen asteen tutkinnon.

Lukio-opintojen ja ammatillisten opintojen yhdistäminen eli kombi-opintojen laajempi tarjonta olisi hyvä keino sekä työelämässä tarvittavan osaamistason nostamiseen, että se tukisi myös jatko-opiskeluvalmiuksia korkea-asteen opintoihin.

Työelämässä tarvittava lisäkoulutus ja osaamisen täydentäminen mainitaan olevan liiaksi kytketty tutkinnon osiin ja tutkintorakenteeseen. Toisaalta ammatillisessa koulutuksessa on mahdollista laatia paikallisia tutkinnon osia, jotka palvelevat nimenomaisesti alueellisia osaamistarpeita.

Toisen asteen koulutuksen lukion ja ammatillisen koulutuksen yhteistyötä korostetaan, tämä on hyvä asia ja näin toimitaan nykyiselläänkin perustutkinto-opiskelijoiden kohdalla. Toisaalta olisi hyvä korostaa enemmän myös toisen asteen koulutuksen kahdenlaista toisistaan erilaista tehtävää ja korostaa myös niitä vahvuuksia; lukiokoulutus vahvasti yleissivistävänä ja ammatillinen koulutus ensisijaisesti työvoimaa tuottavana koulutuksena. Yhteisenä tekijänä voidaan pitää sitä, että lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen tehtävänä on nuorten opiskelijoiden osalta kasvatustehtävä. Ammatillisessa koulutuksessa yli puolet opiskelijoista on aikuisia, esim. erikoisammattitutkinnoissa edellytetään opiskelijalta vuosien työkokemusta, monesti taustalla on myös aikaisemmin opiskeltu tutkinto, jolloin lukioyhteistyön korostaminen ei tunnu relevantilta. Oppisopimusta tulee edelleen kehittää, sujuvaksi keinoksi vastata elinkeinoelämän tarpeisiin ja hyödyntää sitä koulutusmuotona, joka tukee jatkuvan oppimisen tavoitetta. Ammatillisessa koulutuksessa opettajien ja erityisesti osaavan ammattitaitoisen työvoiman saanti on suuri haaste. On tärkeää kehittää opettajankoulutusta sekä suunnata resursseja opetushenkilöstön täydennys- ja pätevyyskoulutuksiin. Pedagogisen koulutuksen lisäksi on huolehdittava ammatillisten sisältöjen osaamisen ajantasaisuudesta sekä tulevaisuuden osaamisen turvaamisesta. Myös erilaisten oppijoiden

kohtaamisen taidot sekä digipedagogiset taidot ovat tärkeitä. Ammatillisen koulutuksen opiskelijat edustavat hyvin monenlaisia ihmisryhmiä, nuoria, aikuisia, maahanmuuttajia, peruskoulusta tulleita, pitkän työkokemuksen omaavia, erityisen tuen tarpeessa olevia jne. Tämä vaatii opettajalta monipuolista pedagogista osaamista sekä taitoa ohjata erilaisissa elämäntilanteissa olevia henkilöitä.

Ruotsinkielisyys, monikielisten opiskelijoiden määrä kasvaa Suomessa koko ajan. Meillä on hyviä kokemuksia ruotsin ja suomen kielellä opettamisesta kaksikielisessä oppilaitoksessa, opiskelijat saavat valmiuksia toimia kaksikielisessä ympäristössä. Tämä vahvistaa valmiuksia tulla toimeen toisella kielellä, mikä puolestaan parantaa heidän työllistymismahdollisuuksiaan monikielisellä alueella. Resursointi on yhdenmukainen opetuskielestä riippumatta. Kokonaiskoordinaation osalta toteamme, että nykyinen malli toimii hyvin.

Vaasan asukkaista noin 9% ovat muun kielisiä. Vieraskielisten ammatillisten tutkintojen lupaprosessia tulee selkiyttää ja nopeuttaa. Nykyistä laajempi englanninkielinen tutkintotarjonta ammatillisessa koulutuksessa tekisi Suomesta kansainvälisesti houkuttelevamman paikan työskennellä, opiskella ja yrittää. Se madaltaisi lisäksi täällä jo olevien maahanmuuttajien koulutukseen osallistumista ja sujuvoittaisi heidän työllistymispolkujaan.

Ruotsinkielisille tulee taata samat oikeudet ja mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, perusopetukseen, toisen asteen koulutukseen sekä korkeakoulutukseen. Pienempi väestöpohja voi johtaa kustannuksiltaan ja yksiköiden kokoon, oppimateriaalin saatavuuden ja etäisyyksien osalta erilaiseen asemaan, joka tulee huomioida valtionosuuksissa ja ohjausmekanismeissa. Huomioitava on myös oppivelvollisuuden laajentamiseen liittyvät uudet tehtävät. Perusopetukseen tarvitaan lisää oppilaanohjaajia, mutta valitettavasti ruotsinkielisiä päteviä oppilaanohjaajia ei ole saatavilla. Yhteistyötä olisi tehtävä mm Åbo Akademin kanssa esim. poikkeuskoulutuksen järjestämisestä.

Korkeakouluille esitetään vahvempaa erikoistumista ja profiloitumista. Toisaalta nähdään, että verkostomainen toimintatapa olisi tarpeen, jotta moninainen osaaminen voidaan turvata alueilla. Ekosysteemeissä toimiminen ja yhteistyön tekeminen on luontevaa Pohjanmaalla korkeakoulujen välillä. Kuitenkin rahoitusmalli tukee yksittäisen korkeakoulun omaa tekemistä, koska rahoitus rakentuu korkeakoulun määrällisiin suoritteisiin. Näin ollen rahoitusmallin tulisi tukea enemmän alueellista, kansallista ja kansainvälistä yhteistyötä.

Vaasa on kaksi- ja monikielinen kaupunki. Kielellinen lain säädäntö on kuitenkin johtanut siihen, että koulutuskenttä Vaasassa on jakautunut suhteellisen pieniin yksiköihin. Ammatillinen koulutuksen järjestäjiä on kaksi, ammattikorkeakouluja kaksi ja yliopistoja/korkeakouluja neljä. Sen lisäksi laki työvoimapolitiisesta koulutuksesta johti koulutuksen eriyttämiseen ammatillisista oppilaitoksista osakeyhtiöiksi, joten myös niitä on kaksi – yksi kummallekin kielelle. Sen takia onkin äärimmäisen tärkeää, että koulutuspoliittiset linjaukset ja rahoitusmekanismit ottavat tämän huomioon. Kaksikielisille koulutusratkaisuille tulee antaa tilaa ja kehittää entisestään. Kaksikielisyys on Vaasan vahvuus, jota alueemme elinkeinoelämä ja palveluntuottajatkin edellyttävät.

Kansainvälisyyteen liittyvät tavoitteet toteutuvat Vaasassa jo monin paikoin hyvin. Tavoite siitä, että tutkinto-opiskelijoista 15 % on kansainvälisiä, ei ole kaukana. Toisaalta haasteena on heidän integroiminen suomalaiseen työelämään ja sitoutuminen työskentelemiseen Pohjanmaalla. Sen osalta Talent Boost tyyppiset hankkeet ovat äärimmäisen tärkeitä, ja niissä Vaasan alue onkin vahvasti mukana. Talent boost toiminta tulee koordinoita tehokkaasti ministeriöiden kesken ja alueiden sisällä. Se edellyttää syvällistä ja perustavaa laatua olevaa kehittämistä korkeakoulujen omissa toiminnoissa ja tarjonnassa.

Korkeakoulutettujen määrän nostaminen edellyttää saavutettavuuden kehittämistä monin eri tavoin alueellisesti ja eri väestöryhmien keskuudessa. Korkeakoulujen profiilien ja vahvuuksien kehittäminen on tärkeää ja se tukee edellä olevaa tavoitetta. Digitaalisuuden hyödyntäminen on keskeistä. On tärkeää, että digitaalisuuden mahdollisuudet hyödynnetään myös työ- ja koulutusperäisen maahanmuuton välineenä.

Koulutuspaikkojen lisääminen tulee resursoida niin, että sitä ei missään tapauksessa tehdä laadun kustannuksella.

Korkeakoulut ovat tieteen ja tutkitun tiedon 'majakoita' ja niiden positiivista näkyvyyttä ja viestintää tulee tehostaa niin päättäjien kuin kansalaistenkin keskuudessa. Tieteen tulee kyetä ratkaisemaan aikamme isoja ongelmia ja mitä paremmin siinä onnistutaan, sitä enemmän voimme panostaa tieteeseen ja tutkittuun tietoon. Tiedeviestintä on yhteiskunnallisen tilanteen johdosta paljon aikaisempaa tärkeämpää, jotta voidaan ennaltaehkäistä tiedevastaisuuden tulo Suomeen mahdollisimman tehokkaasti.

Jatkuva oppiminen tulee koostua ensisijaisesti tutkinnon osista, jolloin koulutuspoliittinen tavoite saavutetaan tutkinnon saaneiden osalta. Näin syntyy laaja-alaista osaamista, joka tukee yksilöitä työurillaan. Työelämän tarpeiden ja koulutustarjonnan yhteensovittamisessa on tärkeää yhteinen ennakkointityö. Kaikille tulisi luoda mahdollisuuksia kouluttautua ja saada valmiudet päästä korkeakouluasteelle, tämä koskee nuorten lisäksi myös aikuisia. Nuorten ikäluokat pienenevät ja tämä vaje tulee korvata aikuisopiskelijoilla.

Opintotuki on hyvin tärkeä osa koulutusjärjestelmää. Nykyisellään järjestelmä on liian monimutkainen niin opiskelijoiden kuin oppilaitostenkin näkökulmasta. On tapauksia, joissa opintotuen optimointi voi viivästyttää opintoja, integroitumista työelämään ja aiheuttaa opiskelijoille hankalia elämäntilanteita takaisin perimisen johdosta. Järjestelmä kaipaa selkeästi virtaviivaistamista.

Selonteossa **vapaa sivistystyön** arvo ja koulutuspoliittinen merkitys on hyvin nostettu esille. Vapaa sivistystyö on joustava opinahjo, joka mukautuu yhteiskunnan erilaisiin ja uudenlaisiin tarpeisiin.

Vapaan sivistystyön muuttuvat tehtävät tulee huomioida rahoitusta kehittämällä. Selonteossa todetaan oikein maahanmuuttajien kotoutumissuunnitelman mukaisen koulutuksen rahoituksen riittämättömyys, mikä juuri Vaasan kaltaisessa maahanmuuttajarikkaassa kaupungissa on ongelma. Tällä hetkellä rahoitusjärjestelmä kuitenkin leikkaa kansalaisopiston rahoitusta, jos kyseistä koulutusta järjestetään yli myönnettyjen valtionosuustuntien. Jotta vapaa sivistystyö kykenee vastaamaan sille annettuihin tehtäviin, tulee valtionrahoituksen mahdollistaa myös kehittämis-, suunnittelu- ja ohjaustyö. Nykyisellään opetustuntiperusteinen rahoitus on omiaan ylläpitämään vanhentuvia rakenteita ja toimintamalleja; toimialalle ja sen koulutuspoliittiselle tehtävälle elintärkeä kehittäminen on hankalaa ellei mahdotonta. Vapaa sivistystyö ja kansalaisopistot sen kunnallisena toimintamuotona tulee nähdä osana laajempaa kontekstia: vapaan sivistystyön koulutus on elimellinen osa jatkuvaa oppimista työuran aikaisena kouluttajana, osaamisen täydentäjänä, hyvinvoinnin tuottajana, tieteellisen tiedon popularisoijana. Kansalaisopistossa opiskelu voi madaltaa kynnystä myös muun opiskelun aloittamiseen. Kansalaisopistot ovat myös huomattava taiteen perusopetuksen järjestäjätaho ja siten osa varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen verkostoa. Tällä hetkellä opetusalan työ- ja virkaehtosopimuksen kansalaisopistoja koskeva Liite 12 on osaltaan esteenä kansalaisopistojen toiminnan kehittämiselle. Esimerkiksi aikuisten perusopetuksen sijoittuminen kunnassa kansalaisopiston alaisuuteen muun maahanmuuttajaopetuksen rinnalle tulisi mahdollistaa kehittämällä sopimusjärjestelmää. Sopimus ei tunne etäopetusta eikä oppilaitosten välistä yhteistyötä. Taiteen perusopetuksen osalta sopimusjärjestelmä on eriarvoistava.

Selonteon visio/tavoitetila on vuodelle 2040 asti, mikä antaa suunnan pitkäkestoiselle kehittämiselle. On kuitenkin huomioitava, että yhteiskunta muuttuu yhä nopeammin ja edellyttää nopeita uusia ratkaisuja. Selonteon rinnalle tulee luoda rahoitusmekanismi, jolla toivottua kehityssuuntaa tuetaan ja viedään eteenpäin.